

ВИКОРИСТАННЯ АМЕРИКАНСЬКОГО ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ «ФІЛОСОФІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ» В УКРАЇНІ

На теренах України вагомий внесок у становлення проблеми навчання і виховання молодого покоління в плані філософського пізнання й освоєнні світу було зроблено свого часу В.Сухомлинським. Написані ним розповіді для дітей стосуються різних сторін розвитку, формування і виховання дитини. І серед них помітне місце посідають такі, що „будять допитливість, „радість пізнання”..., дають уявлення про конкретні чи абстрактні предмети, відображені в словах, діях; процес пізнання в дитячих відчуттях, сприйнятті, уяві” [2, с.8].

На противагу пануючим у другій половині 60-х років поглядам в офіційній педагогіці, Василь Олександрович ставить особистість дитини в центр виховного процесу, який вибудовує на довірі і повазі до неї, говорить про її унікальність, а головним інструментом виховання вважає добро. Саму ж навчальну діяльність він трактує як „насичений творчими відкриттями процес; у своїх педагогічних пошуках спирається на пробудження внутрішніх сил, потенцій дитини, творить її внутрішній духовний світ, а не шукає засобу впливу на нього в соціумі, як було в повсякденній практиці” [3, с.9].

Одним із прообразів сучасної філософії для дітей на національному ґрунті може бути написана В.Сухомлинським „Хрестоматія з етики”, до якої увійшли розповіді, казки, легенди, притчі, новели [1]. В цих творах розкривається сутність пізнання світу через моральність, вони спонукають пробудження допитливості, радості відкриття, сприяють формуванню моральної свідомості і моральних цінностей, становленню моральних відносин та моральної поведінки. Вміщені в „Хрестоматії” розповіді для дітей допомагають на доступному для їхніх вікових особливостей матеріалі розкривати такі поняття і категорії, як краса, радість, здивування, скорбота, совість, честь, вірність, сором, ганьба, любов, повага, шанування, гідність, добро, зло та ін.

Наведені та інші твори „Хрестоматії” спрямовувалися на формування в дитини допитливості, інтересу як головних складових активного пізнання навколишнього світу, а за головну умову ефективності цього процесу брався „емоційний аспект сприйняття навколишнього світу, пізнання через єдність емоцій, інтелекту і діяльності” [2, с.14]. Це забезпечується завдяки тому, що кожна казка чи розповідь містить у собі питання чи задачу, іноді кілька питань, які надають широкі можливості вчителю разом з учнями творчо вирішувати їх, пробуджуючи внутрішні сили кожної дитини. Багато творів „Хрестоматії” несуть у собі „ситуацію морального вибору, мають на увазі вибір дитини між моральними дилемами: борг і безвідповідальність, жаль і черствість, участь і байдужість, духовність і порожнеча душі і т.д.” [2, с.14].

Крім етико-моральних характеристик, написані В.Сухомлинським мініатюри побудовані на принципах розвивального навчання (чому – питань), спрямованих усередину дитини, на її самопізнання і само рефлексію – головні ознаки критичного мислення, що виступають провідними в американському варіанті „Філософії для дітей”.

Певний відгомін спрямованості навчально-виховного процесу на філософські роздуми й „сократівські бесіди” знаходимо у методичних матеріалах для вчителів, розроблених В.Сухомлинським. Особливе місце з-поміж них посідає посібник для вчителів з етичного виховання учнів „Як виховати справжню людину”. Він складається з 59 етичних повчань (моралей, заповідей, законів, бесід). Кожне з них має завершену форму і значення, кожне наступне впливає з попереднього.

У контексті проблеми, що розглядається, не можна не згадати „уроки мислення”, запроваджені В.Сухомлинським в Павлиській школі. Паралельно із засвоєнням знань у класі учні залучалися до уроків під відкритим небом, які передбачали спостереження, бачення, здивування перед загадками природи, розмірковування, відкриття істини. В основі його філософії для дітей – гуманізм, моральні приписи народної педагогіки, українських народних традицій, християнська етика, яка „поза церковним змістом цього поняття,

акумулювала, синтезувала в собі всі чи більшість норм і правил моралі, що от уже протягом тисячоліть використовуються людством...” [2, с.18].

Підсумовуючи аналіз наукового доробку В.Сухомлинського в плані розробки та впровадження в шкільну практику філософії для дітей, погоджуємося з думкою сучасних дослідників, які вбачають дуже багато спільних точок дотику, загальних підходів із системою навчання, запропонованою американським педагогом М.Ліпманом. До основних серед них можна віднести те, що по-перше, і в того, і в іншого основою навчання є тексти для дітей, написані самими творцями системи; по-друге, ці тексти подаються разом із посібниками для вчителів, що розкривають шляхи, засоби і методи навчання. По-третє, їх поєднує „загальна кінцева мета навчання: розвиток інтелекту і моральності в дитини, причому моральність трактується обома в дусі загальнолюдської моралі, загальнолюдських цінностей, хоча ці педагоги вчать дітей філософствувати на різних текстах, тобто зміст освіти відрізняється, відбиваючи різний спосіб мислення і соціум дітей” [2, с.18].

Грунтуючись на таких ідеях, О.Сухомлинська робить висновок про те, що між двома педагогами набагато більше подібного, ніж розбіжностей. І якщо на теренах української освіти набуває твердження теза про те, що „кожна дитина повинна бути особистістю, наділеною яскравою індивідуальністю, своїм, властивим лише їй, виглядом, духом, то ми ... повинні допомогти їй, прищеплюючи універсальні загально гуманістичні, загальнолюдські цінності”. І саме філософія для дітей може стати фундаментом „для розвитку взаєморозуміння, на якому будуть будуватися нові виховні парадигми” [2, с.18].

На вітчизняному ґрунті до теоретичного аналізу сутності філософії для дітей звертається О.Сухомлинська. Актуальність цієї проблеми, на її переконання, зумовлюється тим, що розвиток школи в умовах сьогодення характеризується пошуками нової стратегії освіти, яка забезпечувала б „максимальний розвиток сутнісних сил і потенцій дитини”, її адекватне включення „в складний, різноманітний, суперечливий світ з притаманним

йому динамізмом, інтелектуалізацією праці, швидкою зміною техніки і технології” [2, с.6]. Наслідком цього стає інтенсифікація нових підходів до практики навчання і виховання дітей, які містять у собі широкий спектр різних ідей і поглядів щодо принципів, тенденцій, закономірностей, змістів, форм і методів реалізації навчально-виховного процесу.

Однією з важливих проблем, що привертає до себе увагу в контексті її інноваційності, є проблема морально-етичного виховання молодого покоління. Кардинальні зміни, які відбулися в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства, висунули нові аксіологічні пріоритети, утвердження яких спричинило руйнування звичних канонів. Сьогодні принципи і категорії етики, практична мораль „настільки близькі між собою і зіставні”, що створюються передумови для встановлення єдності цілей у вихованні, об’єднання «зусиль у розробленні методів і форм, змісту етичної освіти в навчально-виховному процесі навчальних закладів різних країн” [2, с.7]. З огляду на це, О.Сухомлинська вважає за доцільне звернутися до філософії для дітей М.Ліпмана. На її переконання, досвід і методика американського вченого „становлять великий науковий і практичний інтерес, розширюють наші уявлення про багатство ідей і методик у світі; особливо тому, що вони спрямовані на розвиток мислення дитини, формування в ньому пізнавальних і етичних уявлень і установок” [2, с.8].

Зважаючи на те, що для вітчизняної педагогічної науки поняття „філософія для дітей” є досить незвичним і водночас високо поціновуючи потенційні можливості, закладені в цьому навчальному курсі, О.Сухомлинська дає його визначення. Згідно з її підходом, під філософією для дітей розуміють „кардинальні питання філософії (як онтології, так і гносеології), але поставлені і розв’язувані в дусі дитячого мислення професійними педагогами-філософами, що створили чи створюють продуману систему ознайомлення, введення дітей у пізнання й оволодіння світом мови дитинства” [2, с.8].

Літертура

1. Сухомлинский В.А. Хрестоматия по этике / Сухомлинский В.А. – М.: Педагогика, 1990. – 304 с.
2. Сухомлинська О.В. Філософія для дітей як педагогічна проблема // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи / Сухомлинська О.В. – Умань, 2003. – С.6 – 19.
3. Сухомлинський В.О. Пшеничний колосок: Оповідання та казки [упоряд. Г.Сухомлинська] / Сухомлинський В.О. – К.: Веселка, 1985. – 32 с.